

Het nieuwe bouwen in Nederland 1920-1960

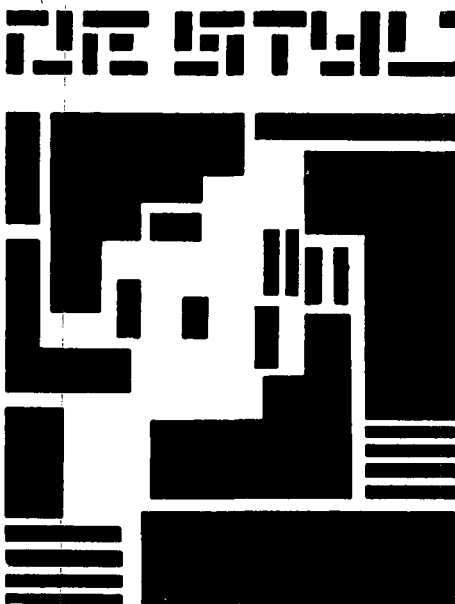
DOOR PETER KARSTKAREL*)

GEEN EENDUIDIGHEID

Als je het Nieuwe Bouwen even gemakkelijk en formalistisch als Van Doesburg blokke-doosarchitectuur noemt, zoals wel eens gebeurd is, of het beschrijft op basis van de nieuwe technische mogelijkheden tot een uiterste bouwtechnische economie, het blijft een onnauwkeurige en onvolledige definiëring. De verwarring is namelijk groot: de architecten die zich wilden inzetten voor het vormgeven van de wezenlijk nieuwe tijd worden functionalisten, rationalisten, nieuwzakelijken, vertegenwoordigers van de internationale Stijl of van Het Nieuwe Bouwen genoemd, aanduidingen dus die met zeer specifieke accenten steeds net iets andersdekken.

Het Nieuwe Bouwen was geen eenduidig gebeuren met architecten die eenzelfde bundel uitgangspunten, voortkomend uit een hechte theorie, huldigden. Bovendien waren theorie en praktijk, elkaar voortdurend voedend, in beweging en hadden de maatschappelijke en economische ontwikkelingen er invloed op. Omdat de programma's na de crisis en in de wederopbouwpraktijk na de oorlog uitgehold werden en toen vermenigvuldigd raakten tot resultaten waar elke geest

Het door V. Huszar ontworpen vignet van De Stijl, dat het omslag van het gelijknamige door Theo van Doesburg geredigeerde maandblad sierde.

'Wij hopen nog te mogen beleven, dat de "kubistische architectuur", waarvoor de Nederlandse architecten, die de heer Theo van Doesburg noemt, den weg bereiden, de wereld zal veroverd hebben'. Schreef de architect A. E. Weissman¹⁾ in juli 1922 in het tijdschrift De Bouwwereld. Dat klinkt nogal optimistisch uit de mond van een bijna 70-jarige. Hij heeft het dan ook niet meer mogen beleven, want een jaar later overleed hij. Maar Weissman heeft natuurlijk niet kunnen dromen, dat het Nieuwe Bouwen, waaraan thans vijf grote tentoonstellingen worden gewijd, toch de Nederlandse museumwereld zou veroveren en dat één van de tentoonstellingen over de kubistische architectuur nu ondergebracht wordt in het door hem ontworpen Stedelijk Museum (1892-1895) te Amsterdam.

Vanzelfsprekend was Weissman ook onzeker in de periode dat de meningen aan het kenteren waren: juist toen hij het van neo-manieristische stijlcitaten aan elkaar hangende museum ontwierp, maakte hij bijvoorbeeld nog al wat bezwaren tegen de door Berlage ontworpen koopmansbeurs te Amsterdam.

Weissman stak wel terecht de draak met de manier waarop Theo van Doesburg het kubisme in de architectuur verdedigde. Begrijpelijk, want uit een artikel waarin Van Doesburg de betekenis van architect J. J. P. Oud voor deze richting wil bagatelliseren, kan worden begrepen dat de kunstenaar Van Doesburg het kubisme op louter formele kwaliteiten laat stoelen.

Hoewel de decoratiekunst Weissman niet vreemd is, is ook voor hem architectuur vanzelfsprekend meer dan plastiek, dan kubistische patronen.

Voor de kunstenaar blijkbaar niet. Het is gemakkelijk om te lezen dat onze grote held Van Doesburg meent dat de hal van het Vancantiehuis te Noordwijkerhout het enige resultaat van architect Oud is, dat de kubistische toets van de kritiek kan doorstaan, een hal die hij nota bene zelf van een hoekig patroon van tegels had voorzien. Gemakkelijker kan het haast niet.

* Drs. P. Karstkarel is kunsthistoricus (architectuur), publiceert over architectuur in Trouw en is momenteel betrokken bij de inventarisatie voor de gemeentelijke monumentenlijst van de stad Groningen.

aan ontbrak, heeft die treurnis reacties uitgelokt, vervolgens tot enkele klare stellingen en voorts opnieuw tot een hele hoop treurnis van bloedeloze woningrijtjes geleid.

IDEALEN EN NIEUWE TECHNOLOGIE

Op de tentoonstellingen en uit de begeleidende catalogusboeken wordt in elk geval niet naar de pijpen van de Nieuwe Bouwers gedanst. Bewondering is er alom, maar er worden geen toentertijd gehanteerde stellingen overgeschreven of in woorden van 1982/83 opnieuw verteld, maar velerlei aspecten in deelstudies geanalyseerd en geïnterpreteerd. Er wordt geen breed overzicht van het Nieuwe Bouwen gegeven, omdat dat niet zinnig werd geacht. Ed Taverne – hoogleraar in de geschiedenis van de architectuur en de stedenbouw – stelde bij de opening van de eerste van de reeks tentoonstellingen: 'Het Nieuwe Bouwen is de naam voor een verzameling geschiedenissen van afzonderlijk opererende groepen architecten, die vlak vóór en vooral ook na de oorlog door een gemeenschappelijke vijand gedwongen werden min of meer als een eenheid te opereren'. In die verdediging tegen de 'traditionalisten' hebben de Nieuwe Bouwers het beeld opgeroepen dat ze streden voor nieuwe bouwtechnieken, nieuwe materialen en nieuwe bouworganisaties en voor nieuwe woningtypen in nieuwe stadswijken met nieuwe sociaal-culturele voorzieningen, voor het gezonde en goede werken, wonen, verkeer en recreëren en zo de leefomgeving voor een nieuwe maatschappij gestalte te geven.

Architecten en architectuurcritici zijn na de steeds teleurstellender resultaten van na de oorlog langzamerhand gaan beseffen dat eisen van licht en lucht, van standaardisatie en economische bouworganisatie, en eisen van een beter geachte maatschappelijke organisatie toch niet het uitsluitende doel mogen zijn. Dat het ontwerp- en bouwproces toch meer is dan een programma dat een geautomatiseerde wereld opleveren moet.

De reeks van tentoonstellingen laat inderdaad de nieuwe technologie uit de jaren 1920 zien en toont er zelfs de aanlopen toe. De voorbeelden van de ideale sociale woningbouw, de beginselen van een goed fysiek leefmilieu en de structurering van de functies van de stad worden er gepresenteerd. Maar de tentoonstellingen en boeken onthullen tevens dat die algehele fysieke structurering van de maatschappij tot een welstand van de sociaal-democratie in tegenstelling tot de bedoeling van de ontwerpers de verbeelding, de geest, het leven zijn gaan bedreigen. Dit gebeurde juist omdat het Nieuwe Bouwen geen modernisme was als het meeste wat de neo-stijlen in de negentiende eeuw hadden voortgebracht, maar een wezenlijke vernieuwing op basis van (welzeker) negentiende eeuwse denkbeelden op het vlak van techniek, organisatie, bevolkingspolitiek. De tentoonstellingen dagen uit om mee te doen aan heel gefragmenteerde verkenningen in de diepte en dan mag het algemene beeld van het Nieuwe Bouwen globaal blijven.

JAN GERKO WIEBENGA

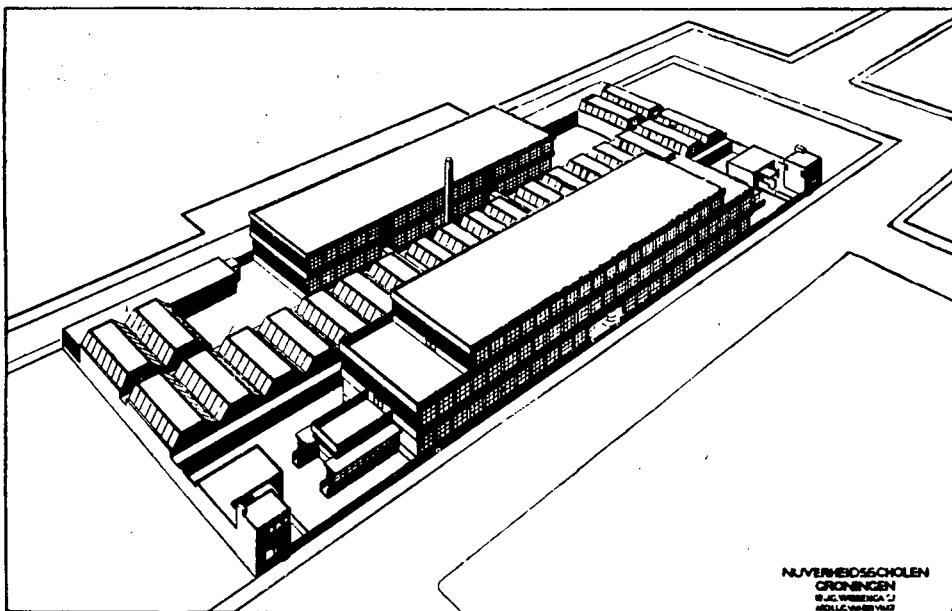
In het jaar dat Weissman en Van Doesburg nog over het begrip en de invulling van kubistische architectuur stoeien, een tijd waarin de term Nieuwe Bouwen nog niet bestaat, wordt, helemaal in Groningen, de bouw van een school voltooid. 'Met deze opening is het eerste voldragen functionele gebouw, los van zuiver utilitaire of fabrieksbouw, een feit in Nederland', zo wordt het eerste kind van het Nieuwe Bouwen in de betreffende catalogus toegejuicht.

Er is aan de ontwerper van de nijverheidsschool te Groningen, ir. Jan Gerko Wiebenga, een apart opstel in de catalogus van de Voorgeschiedenis van het Nieuwe Bouwen gewijd en op de tentoonstelling in het Nederlands Documentatiecentrum voor de Bouwkunst te Amsterdam heeft hij in een aparte ruimte speciale aandacht gekregen²⁾.

Wiebenga was sinds 1922 directeur van het nijverheidsonderwijs in Groningen en hij stelde in dat jaar een verslag samen over dat onderwijs. Uit dit verslag wordt, omdat zijn standpunt veel verheldert over het Nieuwe Bouwen, uitvoerig geciteerd. Enkele zinnen: 'Op het gebied van de techniek kunstnijverheid en kunst voltrekken zich thans belangrijke veranderingen, die, hoewel gesteund door de zuinigheidstendenzen van dezen tijd, daarin toch geenszins hun basis vinden... Een geheel nieuw schoonheidsbeeld is zich aan het ontwikkelen... het is eene schoonheid die reeds tot uiting komt in de bovenbedoelde beweeglijke deelen onzer omgeving, zooals b.v. in automobielen, kleeding, elektrische ornamenten e.a. Het eigenaardige van deze schoonheid is, dat zij zuiver ontstaat uit de noodzakelijkheid, een functioneel verband voorop stelt tusschen de levensbehoeften en de vorm waarin deze tot uitdrukking komt, zoo dat geenerlei praktische eisch aan een angstvallige gekoesterde schoonheidsvisie geofferd wordt... Het is eene schoonheid, die weinig meer door ornament tot uiting komt,... maar bovenal, door eene groote zuiverheid van verhouding, gevoeligheid van lijn en wel doordacht aanbrengen van kleur' 3)

De technicus Wiebenga die vóór 1922 al een aantal zuiver utilitaire objecten had kunnen realiseren, verlaat Groningen in 1926 en gaat o.a. samenwerken met J. Duiker. Hij werkt mee aan het ontwerp van sanatorium Zonnestraat bij Hilversum en aan het appartementengebouw Nirwana te Den Haag. Intussen assisteert hij J. A. Brinkman en L. C. van der Vlucht bij de Van Nelle-fabriek. In 1928 komt hij in dienst van de gemeente Aalsmeer waar hij twee jaar later een fascinerende ULO-school bouwt. Wiebenga heeft met zijn kennis een aantal van de bekendste functionalistische bouwwerken mogelijk gemaakt. In de catalogus luidt het zelfs: 'Het is niet te veel gezegd, dat het aandeel van Wiebenga voor Zonnestraat de ragfijne constructie is, die de basis vormt van deze immateriële architectuur'.

Een schoonheid voortkomend uit de noodzakelijkheid en het functioneel verband tussen levensbehoeften en vorm resulterend in een

Ontwerp van de Ambachtsschool te Groningen door Ir. J. G. Wiebenga en L. C. van der Vlucht, 1922.

Foto: Ned. Doc. Centrum v.d. Bouwkunst, Amsterdam.

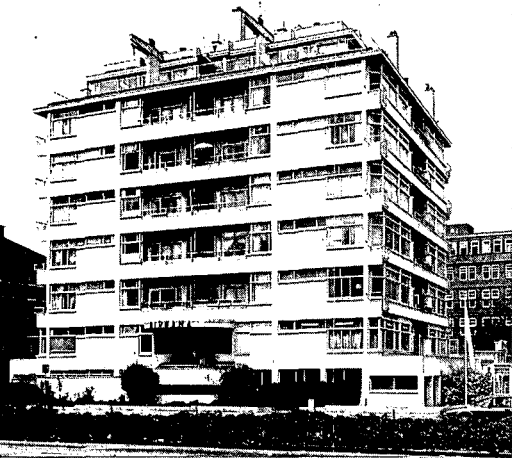
grote zuiverheid van verhouding, gevoeligheid van lijn en wel doordacht aanbrengen van kleur. Evidente, door de architectuurgeschiedschrijving al geautoriseerde monumenten van het Nieuwe Bouwen bv. sanatorium Zonnestraat en de Van Nelle-fabriek, maar ook dat minder bekende, maar vroegste 'Nieuwe Bouwen'-werk in Nederland, de nijverheidsschool in Groningen, brengen de monumentenzorgers van nu in verlegenheid: de toen nieuwe technische vindingen blijken niet erg tijdsbestendig en functies zijn snel gaan verschuiven.

Over die jonge monumenten werd op 30 nov. 1982 in het Bouwcentrum te Rotterdam een studiemiddag gehouden waar nog geen oplossingen voor de vele - ook technische - problemen van het behoud van dit soort gebouwen werden gevonden, maar allerlei standpunten wel konden worden verduidelijkt. Dat het om een flink aantal bouwwerken van wereldniveau ging, was men het wel eens. Meer dan technologie alleen; ook verhoudingen, enz.

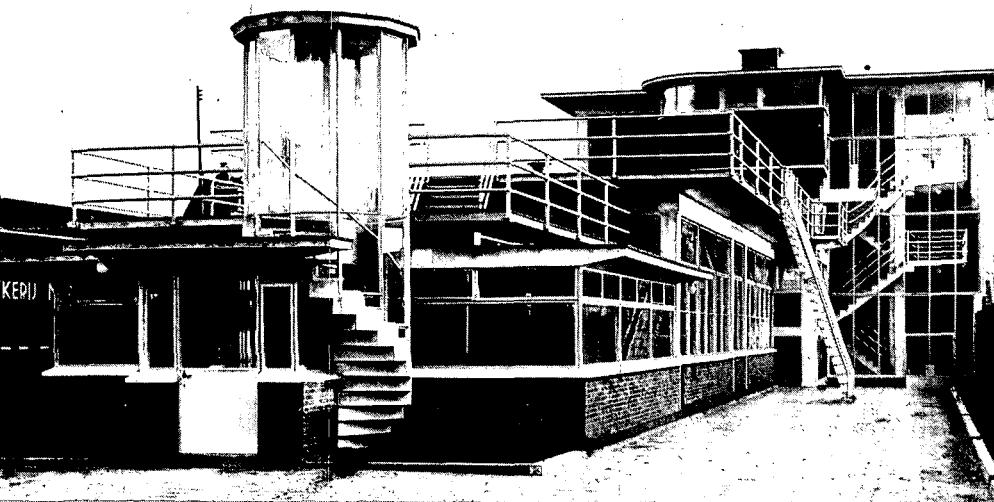
Hoewel het vaak ontkend is, dus toch een stijl? Een stijl die door de algemene vernieuwing van de bouwtechniek en het bouwproces (mechanisatie, normalisatie) pure techniek suggereerde en een stijl die door de uitgangspunten een internationaal verspreide verbeelding deed ontstaan, een Internationale Stijl die heel eigenwijs werd geïnstitutionaliseerd in de C.I.A.M. (Congres Internationaux d'Architecture Moderne). De technische taal, de architectonische taal voor de nieuwe maatschappij, werd anoniem. De producten van de congressangerezen zouden inwisselbaar moeten zijn.

Hoofdgebouw van sanatorium Zonnestraat te Hilversum, door J. Duiker en B. Bijvoet met medewerking van Ir. J. G. Wiebenga, 1929.

Nirwana flats in Den Haag, 1928, ontworpen door J. Duiker en Ir. J. G. Wiebenga.

U.L.O.-school te Aalsmeer, 1933 door Ir. J. G. Wiebenga.
Foto: Ned. Doc. Centrum v.d. Bouwkunst, Amsterdam.

DE TENTOONSTELLINGEN

Dit alles wordt getoond op tentoonstellingen: van 'kubisme' tot 'functioneel verband' en dat van 'stoel tot stad'. Er worden principes onderzocht, gebouwen geanalyseerd, ontwerpers en technici voorgesteld, de rol van overheid en andere instituties behandeld en vooral veel resultaten getoond. Resultaten die niet inwisselbaar zijn, want het Nieuwe Bouwen moet inderdaad gezien worden als een ontwikkeling met van tijd tot tijd, van plaats tot plaats en van persoon tot persoon verschillende gebeurtenissen.

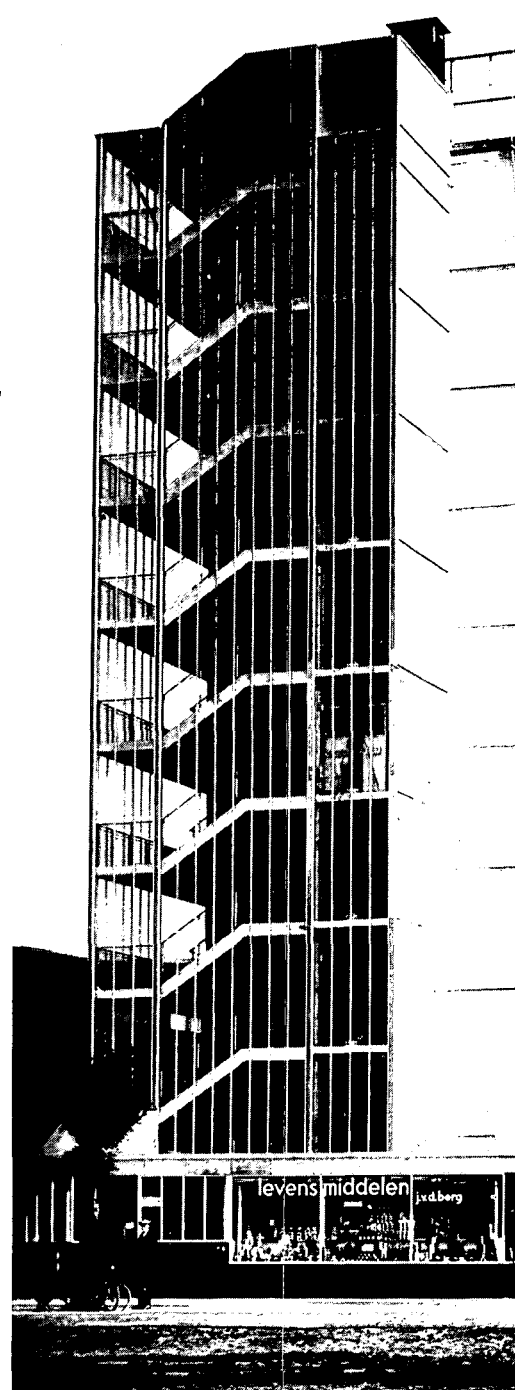
Tot en met de eerste week van februari was de Amsterdamse tentoonstelling, die handelde over de voorgeschiedenis van Het Nieuwe Bouwen, te bezoeken. Met een inleidend overzicht werd de ontwikkeling van de industriële bouwtechniek behandeld, aanvankelijk soms heel puur aangewend, maar ook vaak een middel om uitzonderlijke resultaten te kunnen bereiken: ijzer en glas voor char-

mante wintertuinen, maar ook voor eenvoudige hallen, gewapend beton, fabrieken, silo's, koeltorens, bruggen. De ontwikkeling van de volkshuisvesting, die in 1901 een wettelijke impuls kreeg met de woningwet, kreeg ook uitvoerige aandacht.

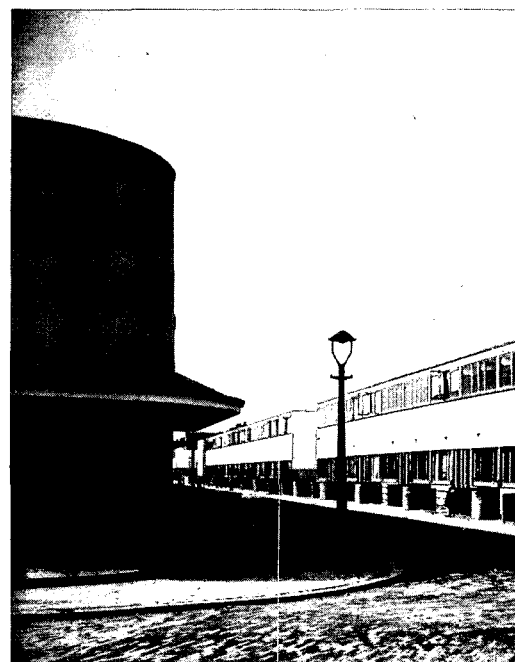
De vroegste verkenningen van de architecten die met wisselende resultaten de nieuwe maatschappij vorm trachtten te geven met functionalistische architectuur, werden in een levendig overzicht voorgesteld: Van Lochem, Oud, Rietveld, Duiker en Bijvoet en Merkelbach. Wiebenga kreeg er, zoals al vermeld is, afzonderlijke aandacht.

In het Rotterdamse Boymans-van Beuningen Museum is tot en met 7 maart 'het Nieuwe Bouwen in Rotterdam' te lezen als een inleiding, want er wordt de bezoekers met klem aangeraden de stad zelf te gaan bekijken en van het Witte Dorp uit de jaren twintig tot Pendrecht uit de jaren vijftig de geschiedenis van het Nieuwe Bouwen te volgen. In die

periode van 1920-1960 valt als vanzelf veel aandacht op de Van Nelle-fabriek die Van der Vlugt en Brinkman op aanwijzingen van directeur Van der Leeuw vormgaven in 1927, de woonwijk de Kiefhoek van architect Oud en de Bergpolderflat uit 1934, de eerste galerijflat van Nederland die Van Tijen, Brinkman en Van der Vlugt ontwierpen. Een van de flats uit dit woongebouw, dat resultaat was van een scherpe analyse van technische en economische mogelijkheden bij uitgekiende gebruiksfuncties, is voor de tentoonstelling, compleet met een stuk galerij en een balkon met zonwering, op ware grootte nagebouwd. In een diaprogramma wordt de Rotterdamse ontwikkeling gerelateerd aan de algemene en zelfs internationale gebeurtenissen en in een multimediashow hebben tijdgenoten een beeld gegeven en commentaar geleverd op de ideeën over de woningbouw, de stedelijke organisatie en de resultaten van het gebruik. In videofilms geven de gebruikers commentaar op de woningen van de Nieuwe Bouwers. De tentoonstelling in Rotterdam ziet er puntgaaf uit. De indruk wordt er zelfs gewekt, dat er nogal wat informatie weggeselecteerd is ten gunste van een fraaie inrichting. Niet getreurd: er is

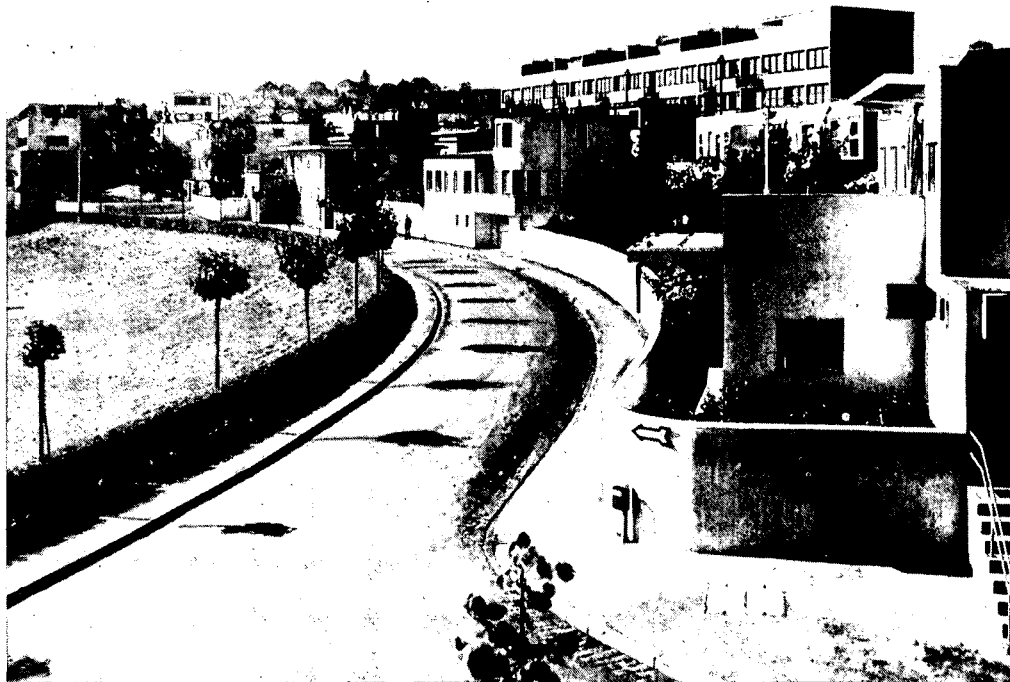
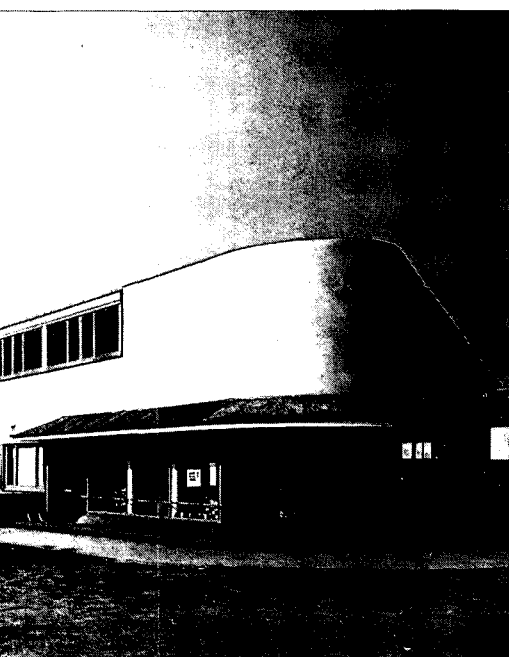
Woningbouw De Kiefhoek, 1927, ontworpen door J. J. P. Oud.
Foto: Gem. Archiefdienst, Rotterdam.

Woongebouw Bergpolder, 1934, ontworpen door
W. van Tijen, J. A. Brinkman en L. C. van der
Vlugt.

Foto: Gem. Archiefdienst, Rotterdam.

De Weissenhofsiedlung te Stuttgart, 1927, met door verschillende architecten ontworpen
woongebouwen en de Siedlung 'Onkel Tom's Hütte' te Berlijn, Zehlendorf, 1926-1931, ontworpen door
Bruno Taut.

Beide foto's zijn te zien in het Rijksmuseum Kröller-Müller, alwaar een tentoonstelling komt waar deze
projecten van volkswoningbouw de aandacht krijgen.

Deze projecten kwamen beide tot stand in de jaren van de z.g. CIAM-congressen.

Het project van Taut is vooral toegespitst op de sociale functie.

Bij de Weissenhofsiedlung is de nadruk meer gekomen op de ontwerpcapaciteiten van de deelnemende
architecten.

genoeg te zien. Toch lijkt mij de Amsterdamse tentoonstelling, die minder fraai was, informatiever voor een niet ingewijd publiek. De zaken waar aandacht op gevestigd werd, waren kernachtig geformuleerd en geïllustreerd met flinke hoeveelheden oorspronkelijk materiaal.

Kort na afloop van deze eerste twee terugblikken op Het Nieuwe Bouwen zullen nog drie musea belangrijke aspecten van deze stroming laten zien. Op 11 maart zal de ten-

toonstelling over de ontwikkelingen in Amsterdam in het Stedelijk Museum aldaar geopend worden. In het Haags Gemeentemuseum zal vervolgens van 31 maart af de relatie van Het Nieuwe Bouwen en De Stijl doorgelicht worden met speciale aandacht voor de nalatenschap van Theo van Doesburg die in 1922 nog sprak van kubistische architectuur. In het Kröller Müller Museum in Otterlo zal tenslotte vanaf 3 april de internationale congresvereniging (CIAM) waarin de nieuwe bouwers elkaar ontmoetten en de

andere internationale betrekkingen worden verduidelijkt. Degenen die zich voor de moderne architectuur interesseren en voor hen die de wortels van de huidige bouwkunst willen leren kennen is de vijfdelige manifestatie over Het Nieuwe Bouwen met de bijbehorende reeks studies (de dikke catalogi kosten slechts f 25,-) onmisbaar.

In het Bouwcentrum in Rotterdam is intussen een door Delftse studenten georganiseerde tentoonstelling geweest die gewijd was aan een van de meest vooraanstaande exponenten van Het Nieuwe Bouwen: Johannes Duiker, die soms in samenwerking met Wiebenga en Bijvoet belangrijke onderzoeken verrichte en tot opmerkelijke resultaten kwam. De tentoonstelling, waar vooral een onderzoek naar de technische kwaliteiten van Duikers werk aan ten grondslag ligt, zal misschien nog op andere plaatsen te zien zijn. Juist de technische aspecten blijven vaak onderbelicht en daarom mogen we de Stichting Bouw te Rotterdam dankbaar zijn dat zij de kloekke studie ook heeft uitgegeven (f 50,-).

Het kan niet op, want vanaf 4 maart t/m 2 april is in de Amsterdamse Academie van Bouwkunst een tentoonstelling ingericht over de Russisch-Britse Nieuwe Bouwer Lübetkin en in het Frans Halsmuseum te Haarlem is tot en met 7 maart het werk van architect G. H. M. Holt, die ook wel tot een Nieuwe Bouwer gerekend wordt, tentoongesteld.

Over de komende gebeurtenissen van de eigenlijke Nieuwe Bouwen manifestatie valt nog niet meer te zeggen dan wat de folder tekst belooft. Bij de Rotterdamse en Amsterdamse waren de samenstellers tot kort voor de opening hard aan het werk en dat zal bij de andere tentoonstellingen vast niet anders zijn. Het zijn tentoonstellingen die ook de bezoekers nog lang zullen bezighouden.

1) Zoals onze leden wel zullen weten is Weissman de initiatiefnemer en oprichter van de Bond Heemschut. In genoemd citaat komt duidelijk tot uiting dat ook in Heemschut's beginperiode de bevordering van goede moderne architectuur evenzeer tot de doelstellingen van de Bond behoorden als de verdediging van de historische bebouwing.

Vaak wordt het tegendeel beweerd. Dit zou het gevolg kunnen zijn van het verkeerd begrijpen van het feit, dat Heemschut verschillende malen nadrukkelijk stelling heeft genomen tegen nieuwbouw in de stijl van de Nieuwe Zakelijkheid als deze niet harmonieerde met de bestaande (historische) bebouwing. (Red.)

2) Wiebenga werd in het Documentatiecentrum in een enigszins slordige restruimte gepresenteerd. Het is niet de schuld van de organisatoren, maar het gevolg van het feit dat het Documentatiecentrum nog steeds zeer slecht gehuisvest is en tentoonstellingen als deze eigenlijk nauwelijks aankan. Door het ordenen en beschikbaarstellen van materiaal heeft juist dit instituut de manifestatie over Het Nieuwe Bouwen mogelijk gemaakt.

3) De tijdens de tentoonstelling als verrassende nieuwe vondst overkomende J. G. Wiebenga is in 1975 al gepresenteerd in de tentoonstelling (met catalogus) *Stad wat doe je ermee, 100 jaar bouwen in Groningen* in het Groninger Museum. Zonder enige verwijzing naar het toen gepleegde onderzoek is er van de resultaten nu gebruik gemaakt zonder dat er veel aan toegevoegd is.

De gemeentelijke monumentenverordening

EEN NOODZAKELIJK INSTRUMENT TER BESCHERMING VAN DE LOKALE KARAKTERISTIEK DOOR MR. W. SILFHOUT*

Monumentenzorg zou men kunnen omschrijven als het continu proces van overnemen, beheren en weer overdragen van zaken die we niet kwijt willen.

De reden om aan monumentenzorg te doen? Als antwoord kan de dichter Potgieter worden aangehaald die als volgt waarschuwde tegen de stadsvernieuwing in zijn tijd:

‘Waar rees, hoe vaak de moker klom
Iets schoners op dan wat er zonk?’

Ook gemeenten hebben een taak in die zorg voor het behoud van zaken die we niet kwijt willen.

Monumentenzorg is primair een taak voor de rijksoverheid, hoewel ook op dat punt de decentralisatiegedachte veld wint.

Een paar opmerkingen over die decentralisatie. De indeling in A- en B-lijsten, die thans van verschillende zijden wordt bepleit, lijkt niet zo'n gekke gedachte. Op de A-lijsten komen dan de monumenten waarbij de landelijke betekenis de overhand heeft, op de B-lijsten de rest.

Maar decentraliseren zonder daaraan een herverdeling van de steeds schaarser wordende middelen te koppelen, is geen decentralisatie, maar verschuiven van de problemen van het Rijk naar de gemeenten. En als we zien dat het budget voor monumentenrestauraties al tot 1985 op is en dat de kans bestaat dat de bezuinigingsoperaties ook de monumentenzorg niet onberoerd zullen laten, dan valt het ergste te vrezen.

In de recente decentralisatienota van de minister van CRM worden geen uitspraken gedaan op het punt van de financiën. Ook over het toekomstig juridisch instrumentarium geeft die nota geen duidelijkheid. Ter oplossing daarvan wordt – zoals dat in bestuurlijk Nederland zo langzaam aan gebruikelijk is – gewezen op de instelling van de nodige werkgroepen. Ook hier weer verschuiven!

Misschien is het wel goed dat ook de gemeentelijke monumentencommissies zich eens gaan bezighouden met de toekomstige structuur van de monumentenzorg.

De Monumentenwet laat in artikel 32 de lagere overheden, provincie en gemeente, de vrijheid, aanvullende verordeningen te maken. Provinciale verordeningen bestaan in Noord-Holland en Noord-Brabant en zijn in andere provincies in voorbereiding. Op veel fronten zijn sommige provincies erg actief op het terrein van de monumentenzorg. Voor de provincie Gelderland kan gewezen wor-

den op de activiteiten van de Gelderse monumentencommissie, het monumentenfonds, de monumentenwacht en de subsidieregeling voor vernieuwing en/of herstel van een aantal monumentale bouwkundige elementen, die een duidelijke relatie met het landschap hebben.

Eén van de stellingen van Prof. Mr. R. Crinice le Roy aan het slot van zijn rede tijdens de Nationale Monumentenstudiedag 1980 op 5 maart 1980 luidde: ‘Er bestaat onvoldoende inzicht in de activiteiten van de lagere openbare lichamen m.b.t. de monumentenzorg. Hoewel de Monumentenwet ruimte laat voor het voeren van een eigen (aanvullend) beleid door provincies en gemeenten, wijzen recente onderzoeken uit dat, uitzonderingen daargelaten, van de mogelijkheden welke hier bestaan een onvoldoende gebruik wordt gemaakt’.

Dit inzicht werd wel verkregen door het verschijnen van het rapport ‘Zorgen om monumenten’ dat het NIROV in juni 1980 het licht deed zien. De resultaten van dit rapport toonden aan dat de stelling van prof. Crinice le Roy juist was. Om een paar cijfers te noemen: In 1962 bedroeg het aantal gemeenten met een eigen monumentenverordening ruim 100. Wellicht als gevolg van de invoering van de Monumentenwet in 1961, liep de belangstelling van de gemeenten voor de monumentenzorg terug. Thans hebben ongeveer 60 gemeenten een monumentenverordening en is zo'n verordening in 20 gemeenten op komst. Van die 60 gemeenten die een eigen verordening hebben, zijn er 23 die ook een lijst met beschermde monumenten hebben. Een dergelijke lijst is in een aantal gemeenten in voorbereiding.

*) Mr. W. Silfhout, chef van de afdeling Algemeen Bestuur en Kabinet van de gemeente Amersfoort, hield onlangs voor de Gelderse gemeentebesturen en gemeentelijke monumentencommissies een bijzonder interessante lezing over de gemeentelijke monumentenzorg, waarbij uitvoerig werd ingegaan op de door de VNG uitgegeven nieuwe modelverordening. Wij zijn ervan overtuigd met de publicatie daarvan al diegenen die betrokken zijn bij de gemeentelijke monumentenzorg een dienst te bewijzen.

Mr. Silfhout deed op dit terrein veel ervaring op in de drie jaren dat hij secretaris was van de gemeentelijke monumentencommissie in Apeldoorn, welke gemeente in 1977 een eigen monumentenverordening vaststelde. Zijn bevindingen in de praktijk in deze gemeente komen in het volgende Heemschutnummer aan de orde.